

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)
імені проф. Поніманської Т.І.

ЛОГОРИТМІКА ТА ІГРИ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ

Практикум

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за
спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» з додатковою спеціальністю
«Спеціальна освіта. Логопедія»

Рівне – 2020

ББК Р 83

УДК 376-056.264

Руденко Н.М. Логоритміка та ігри в логопедичній роботі. Практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» з додатковою спеціальністю «Спеціальна освіта. Логопедія»/ Н.М. Руденко. Рівне: РДГУ, 2020. 16 с.

Рецензенти:

- **Косарева Г.М.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І. Рівненського державного гуманітарного університету;
- **Найда Р.Г.** – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач-методист, голова предметної методичної комісії викладачів дошкільної педагогіки, психології та окремих методик Дубенського коледжу Рівненського державного гуманітарного університету.

Посібник схвалено та рекомендовано
до друку кафедрою педагогіки і психології (дошкільної та
корекційної)
імені проф. Поніманської Т.І.
(протокол № 4 від 13.03.2019 р.)

Друкується за рішенням Вченої Ради педагогічного
факультету РДГУ
(протокол № 5 від 28.05.2019 р.)

1.ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до семінарських, практичних, лабораторних занять та виконання завдань для самостійної роботи слід завести зошит.
2. Готуючись до заняття, слід зазначити у зошиті тему, план заняття, виконати письмові завдання.
3. Розпочинати вивчення теми слід із опрацювання навчального матеріалу за підручниками, конспектами лекцій: прочитати, виписати в зошит визначення, класифікації, важливі положення.
4. Далі опрацювати теоретичний матеріал з інших джерел (практикумів, хрестоматії, матеріалів інтернету тощо): прочитати статті, виписати головні думки, цитати, перенести в зошит схеми, таблиці (можливі ксерокопії).
5. Зошит для практичних та лабораторних робіт повинен бути охайним і естетично оформленим.

2.ІНДИВІДУАЛЬНІ ДОВГОТРИВАЛІ ЗАВДАННЯ

Розробка методичного забезпечення логоритмічних занять для осіб з порушеннями мовлення (ПМ).

1. Підготувати наступні конспекти занять:

1.1. Логоритмічне заняття для дітей із ЗНМ (рівень ЗНМ – за вибором студента).

1.2. Логоритмічне заняття для дітей із ФФНМ.

2. Підготувати фонотеку для занять з логоритміки.

3. Підготувати відеотеку для занять з логоритміки.

3.ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МАТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЛОГОРИТМІКИ

Тема 1. Історія розвитку логопедичної ритміки– 2 год.

Форма роботи: семінарське заняття

План

1. Короткі відомості з історії логоритміки.
2. Роль вітчизняних вчених у розвитку логопедичної ритміки (В.А. Гиляровський, Ю.А. Флоренська, В.А. Гринер, Н.С. Самойленко, І.М. Мусатов, О.П. Шелухін, О.Ф. Рау, О.Ф. Шершнева, В.І. Рождественська, В.І. Селіверстов).
3. Педагогічна система Карла Орфа.

Завдання для самостійної роботи

1. Випишіть у словник визначення термінів (рух, рухове уміння, рухова навичка, психомоторний розвиток, ритм, музично-ритмічне відчуття, музично-ритмічне виховання, кінезітерапія, лікувальна ритміка, логоритміка).
2. Опишіть теорію рівнів організації рухів за Н.А. Бернштейном.

Тема 2. Предмет логопедичної ритміки, її мета, завдання – 2 год.

Форма роботи: практичне заняття

План

1. Предмет, завдання логопедичної ритміки.
2. Принципи логопедичної ритміки.
3. Організація занять з логоритміки.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте основні поняття логопедичної ритміки.
2. Навести приклад ігор для розвитку голосової функції у дітей із ринолалією.
3. Навести приклад ігор для регуляції м'язового тонуусу дітей з дизартрією:
 - а) молодшого дошкільного віку;

- б) середнього дошкільного віку;
- в) старшого дошкільного віку.

Тема 3. Природничі основи логоритміки – 2 год.

Форма роботи: семінарське заняття

План

1. Природничо-наукова основа логопедичної ритміки.
2. Учіння І. М. Сеченова, І. П. Павлова про умовно-рефлекторні часові зв'язки.
3. Теорія рівнів організації рухів за Н.А. Бернштейном.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте теорію І.М. Сеченова, що характеризує взаємозв'язок слухових і м'язових сполучень.
2. Проаналізуйте дослідження в теорії музичного виховання про позитивний вплив музики на загально диференціальну діяльність організму.

Тема 4. Методи і прийоми навчання на заняттях з логоритміки– 2 год.

Форма роботи: практичне заняття

План

- 1.Класифікація методів логопедичної ритміки.
- 2.Методичні прийоми логоритмічної ритміки.
3. Взаємозв'язок музичного керівника, логопеда і вихователя в організації логоритмічного виховання дітей з ПМ.

Завдання для самостійної роботи

- 1.Складіть конспект логоритмічного заняття для дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення (4- й або 5- й рік життя).
- 2.Підготуйте реферативне повідомлення на тему: «Використання логоритмічних вправ у роботі з дітьми з алалією».
3. Підготовка до контролю знань змістовного модулю № 1.

Тема 5. Особливості використання логоритмічних і музично-ритмічних засобів при усуненні дислалії та дизартрії – 2 год.

Форма роботи: практичне заняття

План

1. Логоритмічні прийоми для подолання порушень мовлення у дітей з дислалією.
2. Логоритмічні прийоми для подолання порушень мовлення у дітей з дизартрією.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть завдання, спрямовані на формування фонематичного сприйняття.
2. Підготуйте відеотеку з прикладами застосування музикотерапії в корекційній роботі з дітьми з особливостями психофізичного розвитку (ОПФР).
3. Підготуйте конспект логоритмічного заняття з дітьми з дизартрією.

Змістовий модуль 2. Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми, які мають різні порушення мовлення

Тема 6. Зміст і структура логоритмічного заняття з дітьми, які страждають на ФФНМ– 2 год.

План

1. Загальна характеристика порушень мовлення при ФФНМ
2. Зміст логоритмічних занять для дітей з ФФНМ.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте та розробіть вправи з використанням засобів логоритміки:
 - вправи на розвиток дихання, голосу і артикуляції;
 - вправи на регуляцію м'язового тону;
 - вправи, що активізують увагу;
 - мовленнєві вправи без музичного супроводу;
 - заключні вправи.
2. Складіть план-роботи з логоритміки для старшої групи дітей з ПМ.
3. Підготуйте конспект логоритмічного заняття для дітей із ринолалією. Розробіть вправу для активізації піднебінно-глоткового змикання і розвитку голосової функції у дітей з ринолалією

Тема 7. Зміст і структура логоритмічного заняття з дітьми, які страждають на ЗНМ– 2 год.

План

1. Загальна характеристика порушень мовлення при ЗНМ.
2. Зміст логоритмічних занять для дітей з ЗНМ.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть поради педагогам щодо використання логоритмічних ігор для дітей із ЗНМ.
2. Охарактеризуйте принципи використання ігрової діяльності на логоритмічних заняттях з дошкільниками з ПМ.

Тема 8. Особливості логоритмічного заняття з дітьми з логоневрозом (заїканням)– 2 год.

Форма роботи: практичне заняття

План

1. Загальна характеристика порушень мовлення при логоневрозі.
2. Зміст логоритмічних занять для дітей з логоневрозом.

Завдання для самостійної роботи

1. Демонстрація фрагментів інтегративного заняття для дітей, які страждають на заїкання.
2. Демонстрація ігор для розвитку загальної і дрібної моторики, для розвитку м'язів обличчя.
3. Охарактеризуйте особливості співу та прийоми навчання співу в логоритміці.
4. Підготовка до контролю знань змістовного модулю № 2.

Тема 9. Використання логоритміки в системній роботі при усуненні афазії– 2 год.

Форма роботи: практичне заняття

План

1. Загальна характеристика порушень мовлення при афазії.
2. Зміст логоритмічних занять з хворими на афазію.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте доповідь на тему: «Кінезітерапія в системі відновлювального навчання у осіб з афазією».
2. Підготовка до підсумкового контролю знань.

4.ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи логоритміки

Тема 1. Обстеження стану психомоторики у дітей з мовленнєвими порушеннями– 2 год.

Форма роботи: лабораторне заняття

План

1. Основні показники дослідження психомоторики у дітей з мовленнєвою патологією.
2. Дослідження просторової організації і координації рухів.
3. Дослідження відчуття ритму і сприймання музики у дітей з мовленнєвою патологією.

Завдання для самостійної роботи

1. Підберіть методики для діагностики психомоторного розвитку дітей.
2. Продемонструйте завдання діагностичного обстеження координації рухів з мовою у дітей.
3. Продемонструйте завдання діагностичного обстеження рухової пам'яті у дітей з МП.

Тема 2. Методика проведення вправ з музичним супроводом– 2 год.

Форма роботи: лабораторне заняття

План

1. Технологія підбору музичних творів для логоритмічних занять.
2. Знайомство із вправами на регулювання м'язового тонуусу з музичним супроводом у дітей на заняттях з логоритміки.
3. Знайомство із вправами на розвиток дихання, голосу та артикуляції з музичним супроводом у дітей на заняттях з логоритміки.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготовка фонотеки для проведення вправ з музичним супроводом.

2. Складіть конспект логоритмічного заняття для дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (ФФНМ) з музичним супроводом.

Тема 3. Методика проведення мовленнєвих вправ без музичного супроводу– 2 год.

Форма роботи: лабораторне заняття

План

1. Рухливі ігри з елементами змагання для стимуляції мовленнєвої активності без музичного супроводу.

2. Вправи та ігри з виховання зорової, слухової уваги і пам'яті.

Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть приклади вправ з елементами змагання для стимуляції мовленнєвої активності дітей з ПМ без музичного супроводу.

2. Наведіть приклади вправ пальчикової гімнастики.

3. Розробіть поради педагогам щодо використання логоритмічних ігор (без музичного супроводу) в роботі з дітьми із ЗНМ.

Тема 4. Методика проведення вправ на регуляцію м'язового тонусу– 2 год.

Форма роботи: лабораторне заняття

План

1. Зміст вправ на регуляцію м'язового тонусу у дітей з ПМ.

2. Вправи та ігри на звільнення м'язового тонусу, координацію рухів, гальмування, орієнтацію в просторі та ін.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть конспект логоритмічного заняття для дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.

2. Відпрацювання вправ та ігор з розвитку м'язів шиї, верхніх і нижніх кінцівок, плечового поясу тулуба, для виховання постави, рівноваги, координації рухів.

Змістовий модуль 2. Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми, які мають різні порушення мовлення

Тема 5. Методика проведення вправ на розвиток дихання, голосу і артикуляції

План

1. Характеристика вправ на розвиток дихання.
2. Дихальна гімнастика Стрельникової О.М.

Завдання для самостійної роботи

1. Демонстрація фрагментів інтегративного заняття з орф-педагогіки для дітей, які страждають на ФФНМ.
2. Підберіть ігри для автоматизації звуковимови дітей із дислалією (звук за вибором).

Тема 6. Методика проведення вправ, що активізують увагу

План

1. Особливості уваги дітей з ПМ.
2. Методика проведення вправ, що активізують увагу.

Завдання для самостійної роботи

1. Демонстрація вправ на розвиток уваги.
2. Розробка методичного забезпечення логоритмічних занять для осіб з порушеннями мовлення (виконання ІНДЗ).

Тема 7. Зміст заняття з кінезітерапії з дітьми з ПМ

План

1. Поняття кінезітерапії.
2. Методичні прийоми кінезітерапії.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть корекційну вправу для укріплення м'язів тулуба, розвитку уміння утримувати рівновагу.
2. Проаналізуйте основні завдання лікувальної фізкультури.
3. Підготуйте доповідь на тему: «Кінезітерапія в системі відновлювального навчання у осіб з афазією»

Тема 8. Підсумковий колоквиум і тестування

Форма роботи: лабораторне заняття

План

1. Проведення колоквиуму за питаннями гарантованого рівня знань.
2. Проведення тестування за результатами вивчення дисципліни.

5.ПИТАННЯ ДО ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Об'єкт, предмет, мета, завдання логоритміки.
2. Категоріальний апарат логоритміки.
3. Методи дослідження логоритміки як науки.
4. Зв'язок логоритміки з науками біологічного і гуманітарного циклів.
5. Природничі основи логоритміки.
6. Теорія рівнів організації рухів за Н.А. Бернштейном.
7. Роль вітчизняних вчених у розвитку логопедичної ритміки.
8. Розкрийте зміст педагогічної системи Карла Орфа.
9. Загальна характеристика основних принципів логоритміки.
10. Методи і прийоми логоритміки. Загальна характеристика.
11. Словесні методи і прийоми. Особливості їх застосування на логоритмічних заняттях.
12. Наочні методи і прийоми. Особливості застосування на логоритмічних заняттях.
13. Практичні методи і прийоми. Особливості їх застосування на логоритмічних заняттях.
14. Обстеження стану психомоторики у дітей із мовленнєвими вадами.
15. Ходьба і марширування. Загальна характеристика. Методика проведення.
16. Вправи для розвитку дихання і голосу. Загальна характеристика. Методика проведення.
17. Вправи для регуляції м'язового тону. Загальна характеристика. Методика проведення.
18. Вправи для активації уваги. Загальна характеристика. Методика проведення.
19. Співи. Загальна характеристика. Методика проведення.
20. Методика проведення вокал терапії як засобу корекції звуковимови.
21. Мовленнєві вправи без музичного супроводу. Загальна характеристика. Методика проведення.

22. Вправи для розвитку почуття музичного розміру. Загальна характеристика. Методика проведення.

23. Ритмічні вправи. Загальна характеристика. Методика проведення.

24. Гра на музичних інструментах. Загальна характеристика. Методика проведення.

25. Ігрова діяльність. Загальна характеристика. Методика проведення.

26. Заключні вправи. Загальна характеристика. Методика проведення.

27. Взаємозв'язок музичного керівника, логопеда і вихователя в організації логоритмічного виховання осіб з мовленнєвими вадами..

28. Структура занять з логоритміки у системі корекційної роботи, спрямованої на подолання ФФНМ.

29. Структура занять з логоритміки у системі корекційної роботи, спрямованої на подолання ЗНМ.

30. Вправи на розвиток уваги на заняттях із логоритміки.

31. Методика застосування логоритмічних і музично-ритмічних засобів під час усунення дислалії.

32. Методика застосування логоритмічних і музично-ритмічних засобів під час усунення ринолалії.

33. Методика застосування логоритмічних і музично-ритмічних засобів під час усунення дизартрії.

34. Методика застосування логоритмічних і музично-ритмічних засобів під час усунення афазії.

35. Вправи на розвиток творчої ініціативи на заняттях із логоритміки.

36. Етапи здійснення логоритмічного впливу під час логопедичної роботи при алалії.

37. Мета та провідні завдання логоритмічного впливу під час реабілітації заїкання.

38. Зміст логоритмічних занять із заїкуватими особами.

39. Кінезітерапія в системі реабілітації дітей з особливими потребами.

40. Наведіть приклади вправ пальчикової гімнастики.

Система оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Види контролю на заняттях з дисципліни: поточний, модульний, підсумковий. Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів вищої освіти, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: екзамен.

Відвідування **лекційних занять** оцінюється в 1 бал. (Загальна сума балів – $10 \cdot 1 = 10$). Участь у **практичних і лабораторних заняттях**, виконання завдань до практичного заняття – 5 балів (Максимальна сума балів – $17 \cdot 5 = 85$). Виконання завдань **самостійної роботи** – 5 балів за кожну тему (Загальна сума балів – $8 \cdot 5 = 40$). **Змістовий модульний контроль** по 2-х модулях – 20 балів. **Підсумкове тестування** – 10 балів. **ІНДЗ** – 20 балів. **Загальна сума балів – 225 бали.** Кофіцієнт перерахунку $225:100=2,25$

Додаткові бали (не більше 5 балів): студент може отримати за виявлену творчість і особливу активність у різних видах діяльності, а також у волонтерській роботі.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бабушкіна Р.Л., Кислякова О.М. Логопедическая ритмика. Санкт-Петербург.: Каро, 2010. 103 с.
2. Волкова Г. А. Логопедическая ритмика : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. 272 с.
3. Гандзюк С.П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин, 2009. 85 с.
4. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років / Упор. В. Л. Сухар. Харків: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.
5. Овчиннікова Т.С., Федорович Л.О. Музыка, ритм і співи в логопедичній роботі. Методичний посібник для логопедів, учителів, вихователів і музикальних керівників загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів./ За наук. ред. Л.О. Федорович. Кременчук : Християнська Зоря, 2009. 88 с.
6. Федорович Л.О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС»ЛТД, 2009. 288 с.

7. Чеснокова Л. В., Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. [Текст]. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 160 с.

Додаткова

1. Власова Е.А. Влияние логоритмических упражнений на развитие речи дошкольника // Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы развития : материалы XII Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 11 март 2017 г.) / редкол.: О.Н. Широков [и др.] . Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2017. С. 101-103.

2. Гоголева Л.А. Логоритмика в детском саду. Ярославль: Академия развития, 2006. 134 с.

3. Голдмен Д. Семь секретов исцеления звуком [Пер. с англ.]. Москва : ООО Издательство «София», 2009. 160 с.

4. Голдмен Д. Целительные звуки: [перев. с англ.]. Москва : Издательский дом «София», 2003. 224 с.

5. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 336 с.

6. Клезович О. В. Музыкальные игры и упражнения для развития и коррекции речи детей: пособие для дефектологов, музык. рук. и воспитателей. Минск: Аверсэв, 2005. 152 с.

7. Нищева Н.В. Система коррекционной работы в логопедической группе для детей с общим недоразвитием речи. Санкт-Петербург : Детство-пресс, 2007. 154 с.

8. Новиковская О. А. Логоритмика: для дошкольников в играх и упражнениях: практ. пособие для пед. и родителей. Санкт-Петербург : Корона принт, 2005. 272 с.

9. Новиковская О.А. Логоритмика. Санкт-Петербург : Корона принт, 2005. 274 с.

10. Савицкая Н.М. Логоритмика для малышей. Санкт-Петербург : Каро, 2005. 176 с.

11. Шашкина Г.Р. Логопедическая ритмика для дошкольников с нарушением речи: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Санкт-Петербург : Каро, 2006. 192 с.

12. Шушарджан С. В. Здоровье по нотам. Москва: Просвещение, 1994. 112с.

13. Шушарджан С. В. Музыкотерапия и резервы человеческого организма. Москва: Творческий центр, 1998. 146 с.

14. Шушарджан С. В. Опыт применения вокалотерапии в клинике внутренних болезней. Санкт-Петербург, 1995. 198 с.

Інформаційні ресурси

1. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> – програми розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
2. <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> – інклюзивне навчання.
3. <http://logoclub.com.ua> – логопедичний сайт, де зібрані методичні поради, практичні рекомендації та весь комплекс необхідних матеріалів для розвитку мовлення дітей, попередження та подолання мовленнєвих порушень, а також підвищення результативності корекційно-розвивальної роботи.
4. <http://www.uasp.org.ua> – українська асоціація корекційних педагогів.

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	3
2. ІНДИВІДУАЛЬНІ ДОВГОТРИВАЛІ ЗАВДАННЯ	3
3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	4
4. ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	8
5. ПИТАННЯ ДО ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	11
6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	13

Руденко Н.М.

Логоритміка та ігри в логопедичній роботі. Практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» з додатковою спеціальністю «Спеціальна освіта. Логопедія»/ Н.М. Руденко. Рівне: РДГУ, 2020. 16 с.